

ВІДГУК ОПОНЕНТА
на дисертацію Черкаски Валерія Володимировича
"Механізми державного регулювання розвитку аграрного сектору
України", поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора
наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 - механізми
державного управління

Актуальність обраної теми досліджень.

Проблеми пошуку ефективних механізмів державного регулювання розвитку аграрного сектору України актуалізуються в національних доповідях з досліджуваної проблематики, щорічних посланнях Президента України до Верховної Ради України, значній кількості аналітичних матеріалів органів державного управління та науково-дослідних установ. Проте наявні в науковій літературі публікації з досліджуваної проблематики, як правило, стосуються огляду та окреслення загальної проблематики розвитку підприємств. Потребують більш детального вивчення та оцінки конкретні методи та засоби державного регулювання, використання яких спроможне активізувати розвиток аграрного сектору. Сутність державного регулювання в науковій і навчальній літературі зазвичай визначається як система заходів для здійснення підтримуючої, компенсаційної, обмежувальної та іншої регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки і всього суспільства. Поширені в науковій і навчальній літературі визначення сутності державного регулювання економіки та механізму цього регулювання певною мірою формальні, не розкривають місце цих феноменів в системі суспільних відносин. Дослідження сутності державного регулювання розвитку аграрного сектору має виходити з того, що діяльність сучасної держави відображає одночасно надбудовні відносини (політичні та правові відносини, ідеологія і психологія різних соціальних груп або суспільства загалом, заклади і організації – держава, політичні партії, суспільні організації) та базисні відносини.

У зв'язку з цим, дисертаційне дослідження, в якому зроблено спробу науково-практичних обґрунтування рекомендацій щодо механізмів державного регулювання розвитку аграрного сектору України, є актуальним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Обґрунтованими є стратегічні аспекти державної аграрної політики

України на регіональному та місцевому рівнях в даний час стає можливим завдяки розвитку процесу децентралізації державної влади, що розширює повноваження регіональних і місцевих властей, і підвищенню рівня самостійності в прийнятті управлінських рішень, що стало наслідком ряду реформ - адміністративної, державної і місцевої служби, місцевого самоврядування. Розвинуто підхід до формування державної аграрної політики України, який на відміну від раніше існуючого базується на суб'єктно-об'єктних управлінських відносинах з використанням технологій публічного управління (форсайт, дорожнє картування), за рахунок консолідування зусиль органів державної влади, бізнесу, територіальних громад, що забезпечить: реалізацію пріоритетних аграрних програм, формулювання цільової спрямованості розвитку території, виділення бюджетних коштів за окресленими напрямками.

Цікавою є пропозиція дисертанта, щодо створення сприятливого середовища сучасного програмного забезпечення, формування техніко технологічної бази, що є актуальним завданням державного регулювання розвитку аграрного сектора. Розроблено принципи до застосування механізму реалізації державного регулювання розвитку аграрного сектора, а саме: покращення системи кредитного забезпечення, а також розвитку державної підтримки страхування аграрних ризиків, формування економічного стимулювання користувача (власника) землі щодо раціонального використання і охорони земель сільськогосподарського призначення, розвиток біржового ринку, запровадження фінансових та інших інструментів на ринку сільськогосподарської продукції (аграрні розписки, ф'ючерсні і форвардні контракти), що забезпечить інтенсифікацію бюджетної підтримки державного регулювання розвитку аграрного сектору України.

Заслуговує на увагу удосконалення підходів до формування моделі реалізації державного регулювання розвитку аграрного сектора суб'єктами якої є, держава, агробізнес, територіальна громада, фінансові установи (банки, страхові та лізингові компанії), за рахунок інтеграційних процесів, що забезпечить раціональне розміщення і спеціалізацію сільськогосподарського виробництва, вдосконалення внутрішньогосподарських виробничих відносин, вибір вигідних каналів реалізації продукції, формування державно-комерційної системи страхування.

Зазначено, що окремим господарствам, фірмам, фермерським утворенням та іншим формам власності включаючи бізнес і агробізнес, сільському підприємництву вкрай важко в умовах ринкових відносин визначити найбільш вигідні і перспективні економічні напрямки своєї діяльності. У цих умовах тільки держава може і покликана бути тією структурою, що стримує, направляє і стимулює, у зв'язку з чим удосконалено інституційний механізм державного регулювання розвитку

аграрного сектора, який на відміну від раніше існуючого базується на формуванні політики роздержавлення аграрного сектора і трансформації відносин власності, за рахунок інституційних перетворень: реформування інститутів державного регулювання, формування і розвиток інфраструктури ринку, приватизація державної власності, що забезпечить спільну та скоординовану діяльність органів виконавчої влади з територіальними громадами та агробізнесом.

Основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, викладені в дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими, логічними і послідовними.

Достовірність результатів і новизна досліджень, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Достовірність висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, забезпечена знанням і творчим використанням наукової методології та застосуванням сучасних методів проведення досліджень. Дисертаційне дослідження проведено в межах науково-дослідної роботи, яка виконувалась навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України за темою: «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007). Роль автора полягає в удосконаленні нормативно-правових, економічних, організаційних механізмів державного регулювання розвитку аграрного сектора України.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

у перше:

—обґрунтовано методичний підхід до побудови ефективної системи державного регулювання розвитку аграрного сектору, який синтезує три форми державного регулювання розвитку аграрного сектору: протекціоністську (захист вітчизняних товаровиробників), ринкову (збут всієї виробленої сільськогосподарської продукції), програмну (технічне переозброєння господарств у відповідності з вимогами ринку), шляхом поєднання інституційного та синергетичного підходів до управління, враховуючі системні властивості екологізації сільськогосподарського виробництва, застосування якого забезпечує стабілізацію та прискорення розвитку ініціативного та самостійного регулювання ринків сільськогосподарської продукції та продовольства;

—обґрунтовано методичні засади побудови ефективної системи державного регулювання розвитку аграрного сектору на основі збалансування державного та громадського регулювання аграрним сектором, враховуючі інституціональні і земельні перетворення, що

базується на принципах регулювання: виробництва, соціальної сфери села, взаємовідносин з навколишнім середовищем, що забезпечить державне регулювання: внутрішнього попиту, внутрішньої пропозиції, експорту, імпорту сільськогосподарської продукції та продовольства;

—обґрунтовано концептуальні напрями державного регулювання розвитку аграрного сектору, які містять підходи до здійснення державних аграрних інтервенцій, які передбачають захист національних інтересів та врахування необхідності інтеграції України до Європейського Союзу та світового економічного простору, що дозволить гарантування продовольчої безпеки та конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку; пріоритетний розвиток виробництва та реалізація експортного потенціалу продукції з високою доданою вартістю; раціональне використання земель сільськогосподарського призначення та зменшення техногенного навантаження аграрного сектору на навколишнє природне середовище;

удосконалено:

—класифікаційні ознаки складових елементів механізмів державного регулювання розвитку аграрного сектора за рахунок визначення сукупності заходів централізованого впливу держави, а саме: програмне регулювання, антимонопольне регулювання, індикативне планування і прогнозування, регулювання через структуру податків, які на відміну від раніше існуючих упорядковує ринкові відносини, забезпечує досягнення економічної і соціальної стабільності ринкових форм господарювання аграрного сектора;

—систематизацію науково-методичних підходів до бюджетного механізму фінансування розвитку аграрного сектора, які на відміну від інших базуються на використанні економічних та адміністративних методів, за рахунок державної фінансово-кредитної допомоги (пільгові умови кредитування, оподаткування, бюджетного фінансування), що дозволить здійснювати контроль за обсягом виробництва, якістю продукції, станом природних ресурсів;

—методику механізму планування державними органами потреби в бюджетній підтримці сільськогосподарського виробництва, яка на відміну від інших базується на нормативах субсидування сільськогосподарських організацій та диференціюванні, за рахунок застосування принципів: перерозподілу ризиків всередині інтеграційної структури (організаційно-господарський механізм), диверсифікація виробництва, зростання реалізації (за рахунок збільшення обсягів випуску продукції), узгодження дій в виробничій та маркетинговій діяльності, механізму залучення зовнішніх ресурсів, що забезпечить ефективне функціонування регіональної інтегрованої корпоративної структури аграрного сектора;

—інституційний механізм державного регулювання розвитку аграрного сектора, який на відміну від раніше існуючого базується на

формуванні політики роздержавлення аграрного сектора і трансформації відносин власності, за рахунок інституційних перетворень: реформування інститутів державного регулювання, формування і розвиток інфраструктури ринку, приватизація державної власності, що забезпечить спільну та скоординовану діяльність органів виконавчої влади з територіальними громадами та агробізнесом;

—організаційно-інституційний механізм державного ціноутворенні на продукцію аграрного сектору, за рахунок державних закупівельних інтервенцій: створення біржі з проведення державних закупівельних інтервенцій, розширення переліку найменувань сільгосппродукції, що надходить до державного фонду, коригування системи застави як необхідної умови участі в конкурсі і наступних торгах, що сприятиме державному регулюванню на демократичних засадах та прозорості прийняття рішень;

—підходи до формування моделі реалізації державного регулювання розвитку аграрного сектора суб'єктами якої є, держава, агробізнес, територіальна громада, фінансові установи (банки, страхові та лізингові компанії), за рахунок інтеграційних процесів, що забезпечить раціональне розміщення і спеціалізацію сільськогосподарського виробництва, вдосконалення внутрішньогосподарських виробничих відносин, вибір вигідних каналів реалізації продукції, формування державно-комерційної системи страхування;

дістали подальшого розвитку:

—понятійно-категорійний апарат дослідження шляхом доповнення та уточнення змісту понять, а саме: поняття державне регулювання розвитку аграрного сектору у дуальній єдності синтезу національної економіки та аграрно-промислового комплексу, що на відміну від раніше існуючих має державний вплив на створення функціонально-галузевого спрямування розвитку соціальної і виробничої інфраструктури, за рахунок екологізації сільськогосподарського виробництва, що забезпечить прибутковість товаровиробників аграрного сектору, розвиток інфраструктури продовольчого ринку, аграрного протекціонізму;

—підхід до формування державної аграрної політики України, який на відміну від раніше існуючого базується на суб'єктно-об'єктних управлінських відносинах з використанням технологій публічного управління (форсайт, дорожнє картування), за рахунок консолідування зусиль органів державної влади, бізнесу, територіальних громад, що забезпечить: реалізацію пріоритетних аграрних програм, формулювання цільової спрямованості розвитку території, виділення бюджетних коштів за окресленими напрямками;

—принципи до застосування механізму реалізації державного регулювання розвитку аграрного сектору, а саме: покращення системи кредитного забезпечення, а також розвитку державної підтримки

страхування аграрних ризиків, формування економічного стимулювання користувача (власника) землі щодо раціонального використання і охорони земель сільськогосподарського призначення, розвиток біржового ринку, запровадження фінансових та інших інструментів на ринку сільськогосподарської продукції (аграрні розписки, ф'ючерсні і форвардні контракти), що забезпечить інтенсифікацію бюджетної підтримки державного регулювання розвитку аграрного сектору України.

Значення роботи для науки і практики та шляхи використання результатів дослідження.

Основні ідеї та висновки дослідження доведено до конкретних положень, методик і рекомендацій. Вони можуть бути використані у практичній діяльності органами державного управління на національному й регіональному рівнях, підприємствами, громадськими організаціями.

Практичне значення одержаних результатів забезпечується їх використанням у діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України під час розроблення інституційного механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору, який на відміну від раніше існуючого базується на формуванні політики роздержавлення аграрного сектору і трансформації відносин власності (довідка від 13.07.2018 № 38-11-16/17105). Пропозиції щодо підходів до формування моделі реалізації державного регулювання розвитку аграрного сектору використані Київською міською державною адміністрацією у процесі реалізації міських цільових програм з розбудови міста у 2019-2022 роках (довідка від 28.12.2022 № 064-5360). Кіровоградською обласною державною адміністрацією використано пропозиції щодо формування організаційно-інституційного механізму державного ціноутворенні на продукцію аграрного сектору (довідка від 20.07.2018 № 22-29/553/03).

Оцінка оформлення дисертації та змісту реферату.

Дисертація та реферат оформлені згідно з вимогами МОН України. Зміст дисертаційної роботи логічний, виклад матеріалу послідовний і достатньою мірою розкритий.

Зміст реферату повністю ідентичний основним положенням дисертації.

Недоліки і побажання:

1. В дослідженні слід було звернутися до структури Спільної аграрної політики Європейського Союзу, адже європейське державне регулювання сільського виробництва утворило комплексну систему єдиних пріоритетів і взаємодоповнюючих фінансових інструментів.

2. Не розкрито основні, критично важливі складові системи державного регулювання економічної політики в аграрному виробництві.

3. Всю сукупність специфічних особливостей аграрного сектору треба було розділити на основні групи.

4. В дисертації потрібно було узагальнити специфічні фактори, на яких повинна базуватись державна підтримка аграрного сектору.

5. Необхідно було визначити основні чинники, які впливають на формування структури державної фінансової підтримки сільськогосподарського виробництва в розрізі регіонів.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Черкаски Валерія Володимировича «Механізми державного регулювання розвитку аграрного сектору України» є завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. Рівень проведених досліджень та їх практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача.

Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також значну практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Черкаски Валерія Володимировича «Механізми державного регулювання розвитку аграрного сектору України» відповідає вимогам МОН України, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління, та відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р., № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», постанови Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів» та наказу МОН від 23.09.2019 р. № 1220 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук», а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Опонент,

професор кафедри обліку і аудиту
Чорноморського національного
університету ім. Петра Могили,
д.держ.упр., професор

Людмила АНТОНОВА

Підпис Антонової Л.В. засвідчую:
Вчений секретар

Вікторія ЧОРНА

